

УДК 631.151.6/.14:633.63
© 2010

К.В. Слупян

*Білоцерківський
національний аграрний
університет*

** Науковий керівник —
доктор економічних наук
О.М. Варченко*

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ БУРЯКОЦУКРОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ*

Узагальнено особливості інтеграційних процесів у бурякоцукровій галузі. Розглянуто методичні підходи до розподілу кінцевого результату інтеграційного об'єднання та обґрунтовано механізм розподілу прибутку із врахуванням фактично понесених витрат.

Постановка проблеми. Сучасний стан бурякоцукрового виробництва характеризується відсутністю чіткого організаційно-економічного механізму функціонування його підгалузей — буряківництва та переробної промисловості, що зумовлює недосконалість економічних взаємовідносин у бурякоцукровому підкомплексі. Ефективність кінцевих результатів роботи у цій галузі значною мірою визначається узгодженістю дій підприємств з виробництва, заготівлі та переробки цукрових буряків, яка досягається через раціональну побудову виробничих зв'язків і економічних взаємовідносин господарюючих суб'єктів галузі.

Аналіз основних досліджень. Питанням розвитку інтеграційних процесів у бурякоцукровому виробництві, створенню нових організаційно-правових структур і господарських суб'єктів приділено увагу в роботах М. Богіри, О.М. Варченко, А.С. Зайця, А. Ілюшина, В.М. Нелепа, В.О. Осадчого, В.І. Пиркіна, О.М. Шпичака, Л.В. Яреми та ін. Однак, необхідність урахування зміни чинників зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємств галузі та сформований ними рівень інтеграційної співпраці потребують проведення подальших досліджень цього питання.

Мета досліджень — розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо шляхів удосконалення інтеграційних процесів на підприємствах бурякоцукрового підкомплексу з метою підвищення ефективності його функціонування.

Результати досліджень та їх обговорення. Розвиток інтеграційних процесів у досліджуваній галузі є об'єктивним економічним процесом, який пов'язаний, з одного боку, із суспільним розподілом праці та її спеціалізацією, а з іншого — необхідністю взаємодії між спеціалізованими галузями та видами аграрного і промислового виробництва. Агрорідприємства входять до інтеграційних об'єднань з метою зниження ризику, пов'язаного з виробництвом, його залежністю від погодних умов, ринку сільськогосподарської продукції, необхідністю під-

вищення конкурентоспроможності. Переробні й обслуговуючі підприємства намагаються за допомогою інтеграційних зв'язків забезпечити стабільні доходи за рахунок наявності надійної сировинної бази.

Останніми роками набули розвитку різні форми співпраці: вирощування цукрових буряків на орендованих землях; спільне з господарствами та цукровими заводами вирощування цукрових буряків; створення товариств із обмеженою відповідальністю, засновниками яких, як правило, є цукрові заводи, з подальшою орендою землі; залучення фермерських господарств та індивідуального сектора до інтеграційних процесів; організація діяльності машинно-технологічних станцій та залучення їх до партнерських відносин [1, 2, 4].

Основним фактором, який сприяв пошуку та розвитку нових форм організації вирощування цукрових буряків, виявився дефіцит сировини. Практично всі інтеграційні об'єднання, що нині функціонують у досліджуваній галузі, включають лише виробників сировини та переробні підприємства. Доцільне включення в інтеграційну структуру сфери матеріально-технічного постачання, технологічного забезпечення, підприємства сфери реалізації, сервісного обслуговування.

Практично всі організації — учасники інтеграції, крім вкладень у статутний капітал, використовують у скооперованому виробництві свої матеріальні ресурси, вартість яких у багато разів перевищує статутний капітал [6, 7]. Отже, основним принципом розподілу прибутку, отриманого від спільної діяльності, між її учасниками має бути забезпечення однакової віддачі на вкладений капітал. Однак, у будь-якому виробництві розрізняють 2 види капіталу: що функціонує, тобто основний та оборотний, і споживаний капітал, тобто та частина функціонуючого капіталу, яка перенесена у процесі виробництва на новостворену продукцію. Кількісно перша величина виражена загальною вартістю основних і оборотних засобів, а друга — витратами вироб-

ництва певної продукції. Ефективність використання капіталу вимірюється показниками рентабельності: функціонуємого капіталу — нормою прибутку, а спожитого — рівнем рентабельності. Якщо використовувати показник функціонуємого капіталу, що практикують у діяльності корпорацій у західних країнах, то корпоративний прибуток розподілятиметься не лише на ту частину основного капіталу, яка спожита в процесі виробництва, а й що залишається у винятковій власності окремого підприємства. Таке положення суперечить економічним законам, зокрема закону вартості. Окрім того, дуже складно визначити кількісно функціонуємий капітал у виробництві окремого виду продукції у багатогалузевих господарствах [3, 5, 9].

На практиці широко використовують такий принцип розподілу прибутку: рівновелика віддача на спожитий у виробництві капітал, тобто поділ прибутку між учасниками спільного виробництва пропорційно їх витратам. На нашу думку, використання цього підходу також є не однозначним, тому що середні витрати виробництва певної продукції, тобто собівартість у різних підприємствах значно коливається [2, 4, 8]. Уважаємо, що за такого методу відшкодування витрат виробництва у підприємств інтеграційного об'єднання не виникатиме необхідність щодо вдосконалення організації й технології виробництва і на цій основі досягати підвищення продуктивності праці та зниження собівартості одиниці продукції.

Пропонуємо методику розподілу прибутку в інтегрованому формуванні між агротоваровиробниками і переробниками в бурякоцукровому підкомплексі, яка базується на використанні поправних коефіцієнтів (розрахованих на основі відхилення фактичних витрат від середніх у сировинній зоні) співвідношення витрат на виробництво 1 т цукрових буряків і сукупних витрат на виробництво та переробку 1 т цукрових буряків. Розрахунок частки витрат на виробництво цукрових буряків у загальних витратах на виробництво та переробку 1 т цукрових буряків, виходячи із середніх витрат на їх виробництво і переробку по сировинній зоні, доцільно провести за формулою:

$$Ч \text{ сер.} = С \text{ сер.} / СВ \text{ сер.}, \quad (1)$$

де Ч сер. — частка витрат на виробництво цукрових буряків у сукупних витратах виробництва і переробки 1 т цукрових буряків, %; С сер. — середня собівартість 1 т цукрових буряків, грн; СВ сер. — середні сукупні витрати на виробництво й переробку 1 т цукрових буряків, грн.

Наступним кроком необхідно визначити відхилення середньої собівартості 1 т цукрових

буряків від фактичної по сировинній зоні та середніх витрат на переробку від фактичних, на основі яких визначаємо поправні коефіцієнти:

$$С \text{ сер.відх.} = С \text{ сер.} - С \text{ сер.відх.}, \quad (2)$$

$$С \text{ п.відх.} = С \text{ п.сер.} - С \text{ п.факт.} \quad (3)$$

де С сер.відх. — відхилення середньої собівартості 1 т цукрових буряків, грн; С п. відх. — відхилення середніх витрат на переробку 1 т цукрових буряків, грн; С сер. — середня собівартість 1 т цукрових буряків, грн; С п. сер. — середні витрати на переробку 1 т цукрових буряків, грн; С факт. — фактична собівартість 1 т цукрових буряків, грн; С п. факт. — фактичні витрати на переробку 1 т цукрових буряків, грн.

Тоді кінцева частка витрат на виробництво цукрових буряків у загальних витратах на виробництво та переробку 1 т цукрових буряків розраховуватиметься за формулою:

$$Ч \text{ кінц.} = Ч \text{ сер.} \times Кс. / Кп., \quad (4)$$

де Ч кінц. — кінцева частка витрат на виробництво цукрових буряків у сукупних витратах виробництва і переробки 1 т цукрових буряків, %; Ч сер. — середня частка витрат на виробництво цукрових буряків у сукупних витратах виробництва і переробки 1 т цукрових буряків, %; Кс. — поправний коефіцієнт собівартості цукрових буряків; Кп. — поправний коефіцієнт собівартості переробки 1 т цукрових буряків.

З метою стимулювання сільськогосподарських товаровиробників і цукрових заводів поправні коефіцієнти доцільно сформувати за прогресивно-зростаючою шкалою, що стимулюватиме виробництво продукції з найменшими витратами.

Щоб уникнути ситуації, коли переробники будуть нести додаткові витрати, необхідно визначити межі даних коефіцієнтів на основі фактичних витрат по сировинній зоні за останній рік.

Вищенаведені розрахунки дають змогу визначити частку прибутку, яка належить бурякоцукровому підприємству та цукровому заводу:

$$П1 = П \text{ заг.} \times Ч \text{ кінц.} \quad (5)$$

$$П2 = П \text{ заг.} - П1, \quad (6)$$

де П1, П2 — частка прибутку, яка належить бурякоцукровому підприємству та цукровому заводу відповідно; П заг. — загальний прибуток, грн; Ч кінц. — кінцева частка витрат на виробництво цукрових буряків у сукупних витратах виробництва і переробки 1 т цукрових буряків, %.

Розподіл прибутку між агротоваровиробниками і переробниками відповідно до запропонованої методики стимулюватиме учасників до виробництва продукції з найменшими витратами.

Висновки

Для забезпечення рівновигідної співпраці всіх учасників інтегрованого формування у бурякоцукровій галузі механізм розподільчих відносин повинен відповідати таким вимогам: на основі об'єктивних параметрів достовірно визначати внесок кожного учасника у загальний результат; на основі реального критерію

розподіляти фінансові результати від спільної діяльності.

Запропонована методика сприятиме формуванню рівновигідної співпраці у сировинній зоні цукрового заводу та підвищенню ефективності виробництва цукрових буряків та цукру.

Бібліографія

1. Богіра М. Формування інтеграційних структур в аграрній сфері. Конкурентоздатні підходи [Текст]/М. Богіра//Землевпорядний вісн. — 2008. — № 6. — С. 57—59.
2. Варченко О.М. Ринок цукру в Україні: оптимальне поєднання ринкового та державного регулювання: Монографія. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2004. — 315 с.
3. Заец А.С. Проблемы развития агропромышленной интеграции в свеклосахарном комплексе Украины//Сах. пром-сть. — 1998. — № 2. — С. 2—8.
4. Илюшин А. Развитие интеграционных процессов в АПК: проблемы и пути решения/А. Илюшин//Международ. с.-х. журн. — 2009. — № 2. — С. 22—23.
5. Нелеп В.М., Єранкін О.О. Розвиток інтеграції в цукробуряковому виробництві//Економіка АПК. — 2000. — № 6. — С. 12—16.
6. Нестерчук Ю.О. Організаційно-економічні моделі міжрегіональної аграрно-промислової інтеграції/Ю.О. Нестерчук//Економіка АПК. — 2009. — № 5. — С. 17—25.
7. Осадчий В.О., Тимошенко В.А. Удосконалення інтеграційних процесів у сільському господарстві в трансформаційний період//Зб. наук. праць Уманського ДАУ, 2005. — Вип. 61. Ч. 2. Економіка. — С. 343—356.
8. Пиркін В.І. Ефективність інтеграційних процесів у буряківництві//Цукр. буряки. — 2003. — № 2. — С. 4—5.
9. Шпичак О.М. Економічні взаємовідносини сільськогосподарських підприємств із сферою заготівель і переробки технічних культур. — К.: Урожай, 1987. — 156 с.
10. Ярема Л.В. Інтеграційно-економічні процеси в агропромисловому комплексі//Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 2. — С. 42—47.